

निर्देशाः

- (1) अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।
खण्डः 'क' अपठित - अवबोधनम् — 10
खण्डः 'ख' रचनात्मकं -कार्यम् — 15
खण्डः 'ग' अनुप्रयुक्त -व्याकरणम् — 30
खण्डः 'घ' पठित - अवबोधनम् — 35
- (2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति ।
- (3) प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डानुसारं क्रमेणैव लेखनीयानि ।
- (4) प्रश्नसंख्या अवश्यं लेखनीया ।
- (5) उत्तराणि संस्कृतेन एव लेखनीयानि ।

खण्डः 'क' अपठित - अवबोधनम् —10

क अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

एकस्मिन् नगरे एकः ईश्वरस्य भक्तः रमादासः आसीत्। सः सांयकाले मन्दिरम् गत्वा दीपम् प्रज्वालयति। सः ईश्वरम् कथयति यत् त्वम् अतीव दयालु असि। मम सहायता कुरु इति। तस्मिन् एव नगरे एकः अन्यः नरः रामदासः अपि अवसत्। सः अपि प्रतिदिनम् मन्दिरम् गच्छति। सः च तत्र गत्वा कथयति - “हे ईश्वर! त्वम् तु प्रतिदिनम् जनान् पीडयसि एतत् न शोभनम्। एकदा भयंकरवर्षाकाले अपि सः मन्दिरम् आगच्छति। रमादासः चिन्तयति यत् सः एव ईश्वरस्य निष्कामभक्तः अस्ति।”

1. कोष्ठकात् पदं चित्वा एकपदेन उत्तरत-

1×4=4

- (क) रमादासः कः आसीत् ? (रामभक्तः / ईश्वरभक्तः)
- (ख) सः दीपकं कदा प्रज्वालयति ? (प्रातःकाले / सांयकाले)
- (ग) रामदासः प्रतिदिनम् कुत्र गच्छति ? (वनम् / मन्दिरम्)
- (घ) निष्कामभक्तः कः आसीत् ? (रमादासः / रामदासः)

2. पूर्णवाक्येन उत्तरत-

2×2=4

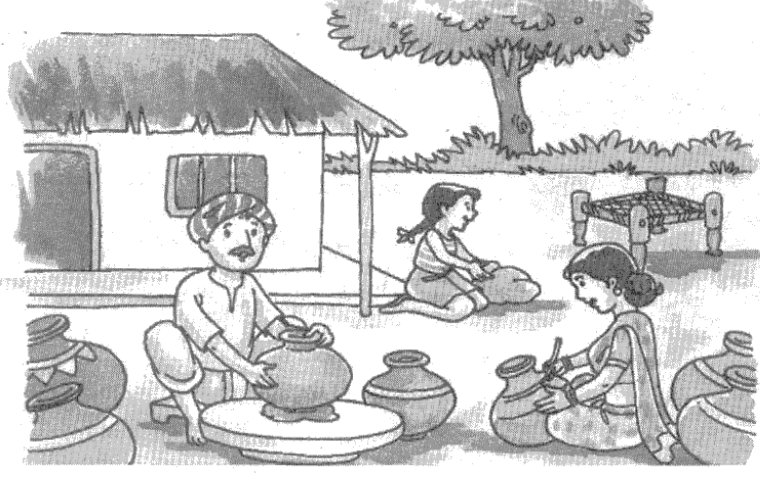
(क) रमादासः ईश्वरम् किम् कथयति स्म ? (ख) निष्कामभक्तः कः आसीत् ?

3. यथानिर्देशम् उत्तरत-

½×4=2

- (क) 'ईश्वरस्य भक्तः रमादासः आसीत्' इति अस्मिन् वाक्ये विशेष्यपदं किम् ?
- (ख) 'अवसत्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
- (ग) 'प्रातःकाले' इति पदस्य विर्ययम् अनुच्छेदात् विचित्य लिखत । ?
- (घ) 'गच्छति' इति अस्मिन् पदे का धातु ?

- ख1. मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया चित्रं दृष्ट्वा पञ्च वाक्यानि लिखत ।

कुम्भकारस्य, कुटजः, घटम्, खट्वा,
रचयति, भार्या, करोति, सहायताम्,
मृत्तिकया, क्रीडति, बाला ।

- ख2. अधोलिखितं संवादं मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दैः पूरयत —

1×5=5

- राधा - हे वीराः! यूयम् कुत्र गच्छथ ?
सैनिकः - राधे वयम् कश्मीरप्रदेशम् प्रति (1) ।
सन्दीपः - किम् त्वम् तत्र गत्वा (2).....रक्षसि ?
सैनिकः - आम् अहम् देशम् (3)..... ।
हेमन्तः - भो सैनिक ! तव हस्ते इदम् (4) अस्ति ?
सैनिकः - मम हस्ते भुशुण्डी (5)..... ।
सन्दीपः - भो सैनिकाः शुभस्ते पन्थानः सन्तु ।

अस्ति , रक्षामि , किम् , देशम् , गच्छामः

खण्डः 'ग' अनुप्रयुक्तव्याकरणम् — 30

- ग1. (अ) अधोलिखित शब्दों का वर्णविच्छेद कीजिए -

1×2=2

(1)परिणामः — । (2)आशीर्वादः—

- (आ) अधोलिखित शब्दों का वर्ण संयोजन कीजिए -

1×2=2

(1)प् +इ +प् +आ +स् + इ+त् +अः =

(2)प् +आ +ष् +आ +ण् +अ +स् +य् +अ=

- (इ) अधोलिखित वर्णों के उच्चारण-स्थान कोष्ठक से चुनकर लिखिए —

1×2=2

(1) प.....(मूर्धन्यः /ओष्ठ्यः) (2) ल..... (तालव्यः / दन्त्यः)

- ग 2. कोष्ठकात् उचितम् उपपदविभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत —

1×4 = 4

(क) पण्डित रविशंकरः प्रवीणः । (सितारवादाने / सितारवादानेन)

(ख) वषट् । (इन्द्रम् / इन्द्राय)

(ग) उभयतः पादपाः । (मार्गस्य /मार्गम्)

(घ) सः प्रति गच्छति । (गृहस्य / गृहम्)

- ग 3. रेखांकितपदानां सन्धिच्छेदम् अथवा सन्धिं निम्नलिखितेषु पदेषु उचितं पदं चित्वा लिखत — 1×4 = 4
1. हिमालयः भारतस्य रक्षकः अस्ति ।
(क) हिमा +लयम् (ख) हि + मालयम् (ग) हिम +आलयः (घ) हिमाल् +अयम्
 2. महोदयः ! अत्र पश्य ।
(क) महो +दयः (ख) मह +ओदयः (ग) महा +ओदयः (घ)महा + उदयः
 3. सर्वप्रथमम् गण + ईशम् पूजयामि ।
(क) गणयिशम् (ख) गणयेशम् (ग) गणैसम् (घ) गणेशम्
 4. अत्र + एव कश्चन तपस्वी वसति । ।
(क) अत्रैव (ख) अत्रएव (ग) अत्रैव (घ) अत्रव
- ग 4. समयं दृष्ट्वा लिखत यत् उपा कतिवादने किं करोति ? 1×4 = 4
- (क) उपा उत्तिष्ठति । (5:30) (ग) गृहं प्रत्यागच्छति । (2:15)
(ख) सा विद्यालयं गच्छति । (7:45) (घ) सा भोजनं खादति । (2:30)
- ग 5. संख्याम् अवलोक्य समुचित संख्यावाचिशब्दैः रिक्तस्थानपूर्तिः कुरुत — 1×4 = 4
- (क) सीतायाः समीपे रूप्यकाणि सन्ति । (50)
(ख) पुस्तकालये बालिकाः पठन्ति । (35)
(ग) अत्र महिलाः सन्ति । (चत्वारः / चतस्रः / चत्वारि)
(घ) बालकः..... आम्रफलानि खादति । (त्रयः / त्रीणि / तिस्रः)
- ग 6. अधोलिखित किन्हीं दो शब्दरूपों की विभक्तियाँ उचित शब्दों द्वारा भरिए— 1×4 = 4
कम	मूलशब्द	विभक्ति	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
1.	पुस्तक	चतुर्थी	पुस्तकाय		
2.	फल	षष्ठी			फलानाम्
3.	तत् पु०	सप्तमी	तस्मिन्		
- ग 7. अधोलिखित किन्हीं दो धातुरूपों के रिक्त-स्थानों की पूर्ति उचित शब्दों द्वारा कीजिए— 1×4 = 4
कम	मूलधातु	लकार	पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
1.	गम्	लट्	मध्यम		गच्छथः	
2.	हस्	लोट्	उत्तम	हसानि		
3.	वद्	लट्	प्रथम			वदन्ति

खण्डः 'घ' पठित - अवबोधनम् — 35

- घ1. अधोलिखित गद्यांश का हिन्दी भाषा में अनुवाद कीजिए — 10
- (क) यदा माधवी किमपि वस्तु वाञ्छति तदा सा स्वौ द्वौ लघू हस्तौ प्रसारयति । यदा सा बुभूक्षिता भवति ,सा क्रन्दति, तस्याः द्वे नेत्रे अश्रुपूर्णं भवतः । दुग्धं पीत्वा सा पुनः खेलति ,हसति सर्वान् च हर्षितान् करोति । तस्याः कोमलानि अंगानि-लघु-नासिका ,सुन्दरं मुखं ,कोमले पदे ,लघू हस्तौ ,निशछल दृष्टिः सर्वान् आकर्षयन्ति ।

- घ 2. अधोलिखित श्लोकों का हिन्दी भाषा में अनुवाद कीजिए — 5+5
- (क) अष्टादश पुराणेषु व्यासस्य वचनद्वयम् ।
परोपकार पुण्याय पापाय परपीडनम् । ।
- (ख) सुन्दरः अपि सुशीलः अपि ,कुलीनः अपि महाधनः ।
न शोभते विना विद्यां , विद्या सर्वस्य भूषणम् । ।
- घ 3. अधोलिखितानां केषाञ्चन पञ्च प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां यच्छत - 1×5 = 5
- (क) विद्यालये कस्य कार्यक्रमः भविष्यति ? (ङ) पितामहः सुधीराय कम् आशीर्वादं यच्छति ?
(ख) कः संसाराय प्रकाशं यच्छति ? (च) सरस्वती कुत्र वसति ?
(ग) दिशि-दिशि किं भविष्यति ? (छ) अम्बा प्रातराशे किं-किं पचति ?
(घ) कः षष्टि-वर्षीयः भविष्यति ?
- घ 4. रेखांकित पदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कियताम् - 1×5 = 5
- (क) भक्ताः देवालयं गच्छन्ति ।
(क) कुत्र (ख) कस्मिन् (ग) कस्याम् (घ)के
(ख) ललनाः ईश्वरं नमन्ति ।
(क) कम् (ख) कस्मिन् (ग) काम् (घ)कदा
(ग) माधवः माधव्यां स्निहयति ।
(क) कः (ख) कस्य (ग) कथम् (घ)काम्
(घ) माता सुवीरस्य प्रियं भोजनं पचति ।
(क) काम् (ख) कस्य (ग)कस्या (घ)कः
(ङ) पञ्च बालिकाः पादपं रोपयिष्यन्ति ।
(क) कथम् (ख) का (ग) कति (घ)कः
- घ 5. निम्नलिखितेषु वाक्येषु लोट् लकारस्य प्रयोगं कृत्वा उचितं क्रियापदं पूरयत- 1×5 = 5
- (क) सः प्रातः भ्रमणाय । (गम्) (घ)यूयम् शीघ्रम् । (चल्)
(ख) सैनिकाः देशं । (रक्ष्) (ङ) त्वं सदा सत्यं । (वद्)
(ग) वयम् गीतं । (गै)